



Stanisław Chrobak

Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw, Poland

ORCID 0000-0003-3015-4580

Tworzenie kultury praw dziecka w perspektywie prewencyjnego wychowania ks. Jana Bosko

Creating a culture of children's rights in the perspective of the preventive education of Fr. John Bosco

Abstract: Educational activity of the Rev. Jan Bosko (1815-1888) and his preventive system began in the '40s XIX century. Currently, this educational work is continued by the Salesian Family and attracts the interest and enjoys the recognition of teachers and educators in 132 countries. In his multidirectional preventive action for the youth, the Rev. Bosko supported human, cultural, professional and religious formation, providing care, assisting, promoting a new quality of life. Education/upbringing in this context aims to create a culture of human rights/children's right, capable of dialoguing, persuading and eventually preventing the violation of these rights. In this perspective, the aim of the article is to reveal the immanent values the preventive system of the Rev. J. Bosko, facilitating the creation of a preventive culture of human rights/children's right, which should be multidimensional and integral and constitute a platform of dialogue for a new culture of rights and solidarity.

Keywords: preventive system, child, education/upbringing, children's rights.

Wprowadzenie

System prewencyjny, który przez samego ks. Jana Bosko (1815-1888) nie został określony teorią, koncepcją, ale właśnie „systemem”, powstał jako

odpowiedź na potrzeby wychowawcze związane z konkretnym środowiskiem XIX wieku we Włoszech. Obecnie to dzieło wychowawcze kontynuowane jest w Rodzinie Salezjańskiej i całym Kościele, a także cieszy się zainteresowaniem i uznaniem pedagogów i wychowawców w 132 krajach, na wszystkich kontynentach. Rodzina Salezjańska ks. Jana Bosko jest zjednoczeniem wspólnot, instytutów zakonnych i świeckich oraz grup apostoelskich, które żyją tym samym duchem salezjańskim wywodzącym się od ks. Jana Bosko, podejmują w różnych zakresach to samo posłannictwo młodzieżowe, zobowiązują się do wzajemnej współpracy. W świecie istnieje 31 grup Rodziny Salezjańskiej zrzeszających ponad czterysta tysięcy członków (Bissoli, 2001, s. 50-54; Artime, 2017, s. 6-7).

Ksiądz Bosko – podkreśla papież Franciszek – żył w czasach aktywności masonerii, agresywnego antyklerykalizmu, arystokracji zamkniętej we własnych sprawach, gdzie ubodzy byli naprawdę biedni, oddzieleni przepaścią społeczną, odrzuceni. Kiedy ujrzał na ulicach młodych ludzi, o których nikt się nie troszczył, powiedział: «tak nie może być!». Spojrzał oczami człowieka, który jest bratem i ojcem, obawiając się, by ci młodzi ludzie nie skończyli na szubienicy. Miał też odwagę, by spojrzeć na nich oczyma Boga i wstawiać się za nimi do Boga, będąc dla opuszczonej młodzieży ojcem i nauczycielem (Franciszek, 2019).

W rzeczywistości, ks. Bosko od początku posiadał jasno określony podstawowy cel: zająć się młodzieżą „ubogą i opuszczoną”. Cel ten stopniowo wzbogacał i modyfikował, zgodnie z pojawiającymi się potrzebami i wymaganiami. Dzisiaj cała Rodzina Salezjańska prowadzi różne typy szkół, instytuty wychowawcze i terapeutyczne, placówki wsparcia dzieci i młodzieży z trudnościami, prewencję uzależnień, pomoc humanitarną dla dzieci i młodzieży, która żyje na ulicy, obozy dla uchodźców, dzieci żołnierzy, biednych i marginalizowanych itp. Ta szeroka i zróżnicowana panorama społeczna wymaga trafniej interwencji wychowawczej, w której tworzenie kultury praw dziecka stanowi dzisiaj ten rodzaj drogi, którą należałoby podjąć w poczuciu odpowiedzialności za obronę i promocję godności osoby ludzkiej. Tematem moich dociekań jest zatem lektura systemu prewencyjnego ks. Jana Bosko w kontekście tworzenia i promowania kultury praw człowieka a tym samym poszukiwania i wprowadzania nowej strategii myślenia i działania. Wciąż aktualna pozostaje bowiem potrzeba zaangażowania w realizację wyzwań nałożonych w Konwencji Praw Dziecka,

wskazujących cele do osiągnięcia w wychowaniu oraz wykorzystania nowych możliwości w promocji praw człowieka (dziecka) i ich obrony.

Doświadczenie ks. Jana Bosko

Działalność wychowawcza ks. Jana Bosko i dzieło salezjańskie (system prewencyjny) miały początek w latach czterdziestych XIX wieku. Wycho-
dząc od dogłębnych rozważań ówczesnych sytuacji, przedstawił podstawo-
we założenia antropologiczne, pedagogiczne, teologiczne i duszpasterskie,
które wykorzystał w wychowaniu młodzieży swoich czasów. „System ten
– stwierdza – opiera się całkowicie na rozumie, religii i dobroci. [...] Sys-
tem ten w praktyce opiera się całkowicie na słowach Św. Pawła: «Miłość
cierpliwa jest, łaskawa jest..., wszystko znosi... we wszystkim pokłada na-
dzieję, wszystko przetrzyma»” (Bosko, 1998, s. 214-215). Te trzy podstawowe
zasady nie tylko wzajemnie się przenikają, ale także warunkują. W swoich
ośrodkach wychowawczych przejął i rozwinął ideę prewencyjną, stając się
nowym interpretatorem tejże idei. Dążył on do poszukiwania takich założeń,
metod, środków i form wychowania, które sprzyjałyby pełnemu, integral-
nemu rozwojowi młodego człowieka. Tym, co wyróżnia ks. Bosko spośród
innych wychowawców tamtej epoki, jest odcięcie się od panującego wtedy
rygoryzmu pedagogicznego (Misiaszek, 2012, s. 234-239).

Lektura pism ks. Bosko i opracowań na temat jego działalności
zachęca do spojrzenia na wychowawcze dzieło turyńskiego wychowawcy
w aspekcie jego stawania się i rozwoju, jego stopniowego formowania się
poprzez dokonywane wybory, które wychodziły naprzeciw rzeczywistym
potrzebom młodzieży. Tak na przykład po spotkaniu z chłopcami z więzienia
w Turynie ksiądz Bosko był zszokowany i zapisał:

Przerażeniem napawał mnie widok tak wielu chłopców w wieku
od dwunastu do osiemnastu lat, zdrowych, silnych i inteligentnych,
skazanych na bezczynność, nękanym przez wszy i pluskwy, pozba-
wionych chleba i dobrego słowa. Ci nieszczęśni młodzi ludzie byli
plamą i hańbą dla ojczyzny i rodzin. Upokarzano ich, aż ztratili
zupełne poczucie godności. A największe wrażenie robił na mnie
fakt, że choć wielu w momencie wypuszczenia na wolność miało silne
postanowienie zmiany swego życia na lepsze, to i tak po niedługim
czasie wracali za kratki. Starłem się zrozumieć przyczyny takiego
stanu rzeczy i ostatecznie stwierdziłem, że jeśli wielu z nich ponownie
kończyło w więzieniu, to dlatego, że pozostawiano ich samym sobie
(Bosko, 2010, s. 116).

Ksiądz Bosko dostrzega rzeczywistość społeczną, odkrywa jej sens i wyciąga wnioski. Wychowanie określa w szerokim kontekście rodziny, państwa/społeczeństwa i Kościoła. Z tego doświadczenia rodzi się w nim osobisty wybór życiowy: „Celem mojego życia jest dobro młodzieży” (Bosko, 2010, s. 157).

Punktem wyjścia dla księdza Bosko było konkretne, „to” właśnie, a nie inne dziecko wraz ze swymi potrzebami, radościami i nadziejami. W pracy pedagogicznej oznaczało to interesować się wychowankiem, starać się nawiązać z nim dialog, zrozumieć jego uczucia, dostrzec jego prawdziwe życie. Podkreślał, że prawdziwy i trwały rozwój każdego człowieka ma źródło w jego własnym sercu, życiu i wolności. Czynił wszystko, by środowisko wychowawcze pozwalało na integrację kultury i wiary, rozróżniając ale nie rozdzielając ich sfer działania. Postulował by wychowywać „uczciwych obywateli i dobrych chrześcijan” inicjując moralne, naukowe i obywatelskie wychowanie młodzieży (Cian, 1990, s. 221-224; Wienschenk, 1996, s. 105-109). Inaczej mówiąc, jest to dążenie do realizmu wychowawczego, który zakłada jako punkt wyjścia konkretną sytuację młodzieży. Interesujące w tym względzie są te analizy dotyczące księdza Bosko, które dotyczą ważnych kwestii w wychowaniu, takich jak pochodzenie wychowanka, jego status personalny i rodzinny, kontekst społeczny, stan zawodowy, sytuacja moralna, religijna, przymioty osobiste czy też ukierunkowywanie formacji ze względu na istniejące potrzeby. Ksiądz Bosko „nie zamykał się w zakrystii, nie zamykał się w swoich rzeczach. Wyszedł na ulicę w poszukiwaniu młodych ludzi, z tą kreatywnością, która była jego znakiem rozpoznawczym” (Franciszek, 2022).

W wychowaniu według księdza Bosko chodziło więc o rzeczywiste spotkanie z młodym człowiekiem, przyjęcie i zaakceptowanie go, tworzenie środowiska bogatego w wartości ludzkie i personalną relację wychowawczą. Tak rozumiane wychowanie, oferując młodemu człowiekowi podstawowe instrumenty do życia, usposabia jednocześnie do podmiotowego i odpowiedzialnego działania w każdej rzeczywistości. Dawane przez niego codzienne świadectwo, pełna dynamizmu obecność i rodzinna atmosfera, jaką stworzył w Oratorium, budziły w młodzieży poczucie współpracy i współodpowiedzialności. Poprzez powstałe przy Oratorium szkoły, troskę o młodych ludzi pochodzących ze środowisk robotniczych, pomoc w zdobyciu miejsca pracy, współpracę z rządem, wydawnictwa książkowe i prasowe, różnego rodzaju formy rozrywki chciał nauczyć młodych ludzi odpowiedzialnego radzenia sobie z problemami życia. W ten sposób, obejmując szerokie dziedziny życia młodzieży, potrafił on stworzyć syntezę działalności ewangelicznej i wychowawczej (Cian, 1990, s. 180-185; Vojtáš, 2022, s. 38-40).

Oratorium będzie wyznacznikiem całej jego działalności, będzie je kształtował stosownie do swej oryginalnej wizji, przystosowując je do środowiska, do swoich chłopców i do ich potrzeb. (...) Wedle tych samych kryteriów i w tym samym duchu szuka również rozwiązania problemów młodzieży żeńskiej (Jan Paweł II, n. 3-4).

Oratorium było i jest miejscem, w którym realizowane są wszystkie zasady wychowania prewencyjnego – integralnego rozwoju wychowanka. Stworzył szkołę wychowania i był w niej mistrzem w nawiązywaniu kontaktów z wychowankami, w uczestnictwie w ich życiu i w ich drodze formacyjnej. U fundamentów całej tej rzeczywistości tkwiła ciągła uwaga zwracana na wymiar towarzyszenia (asystencji), jak i na aspekt społeczny. Właściwym dla niego sposobem postępowania było okazywanie wychowankowi zaufania, które stawało się zarazem bodźcem do dalszego rozwoju. Jak możemy zatem dzisiaj przeżyć to samo doświadczenie duchowe i wychowawcze, które ks. Bosko rozwinął z młodzieżą na Valdocco (Turyn) i w jaki sposób urzeczywistnia się je w najróżniejszych miejscach, gdzie realizowana jest misja salezjańska?

Drogi urzeczywistniania kultury praw dziecka

Podstawowe prawa i wolności człowieka są jednym z wiodących problemów współczesnej rzeczywistości. Prawa człowieka to uprawnienia osoby ludzkiej mające podstawę w jej godności, podmiotowe, nienaruszalne, niezbywalne, równe, integralne, ponadpaństwowe, powszechne. Wymienia się między innymi prawa: osobiste, obywatelskie, polityczne, gospodarcze, społeczne, kulturalne, solidarnościowe. Atrybutami praw człowieka są: przyrodzoność, równość, powszechność, nienaruszalność i integralność. Rodzaje praw człowieka określane są na podstawie struktury ontycznej osoby ludzkiej w aspekcie jednostkowym i społecznym, duchowym i materialnym czy też teoretycznym i praktycznym. Rozumienie osoby i związanej z nią niezbywalnej godności oraz dokonywana na przestrzeni wieków konkretyzacja praw człowieka powstały na gruncie Objawienia chrześcijańskiego i jego tradycji. Najbardziej usystematyzowany ich wykład i całościowe ujęcie przedstawił papież Jan XXIII w encyklice *Pacem in terris* (1963), uznawanej za pierwszy całościowy katolicki „kodeks praw człowieka”. Istotny wkład i wiele nowych elementów w rozwój nauki o prawach człowieka wniosły dokumenty Soboru Watykańskiego II oraz nauczanie społeczne ostatnich papieży: Pawła VI, Jana Pawła II, Benedykta XVI oraz Franciszka (Skorowski, 2004, s. 960-970; Guz,

2012, kol. 274-275)¹. Najważniejszym dokumentem dotyczącym praw dziecka jest *Konwencja o prawach dziecka* uchwalona w 1989 roku przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych i ratyfikowana przez Polskę w 1991 roku. W międzynarodowej doktrynie odnoszącej się do pojęcia praw dziecka napotykamy przede wszystkim art. 1 *Konwencji o prawach dziecka*, w której wskazano, że: „W rozumieniu niniejszej konwencji «dziecko» oznacza każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletność”.

Słowa: „prawa” oraz „dziecko” najczęściej prezentowane są jako całość, wskazując na konkretny obszar teoretyczny prezentujący relację zachodzącą pomiędzy uprawnieniami osoby małoletniej, a działaniami określonej władzy. W tym miejscu warto zatem podkreślić, że – jak zapisano w *Konwencji o prawach dziecka*:

1. Państwa-Strony będą respektowały prawo dziecka do swobody myśli, sumienia i wyznania.
2. Państwa-Strony będą respektowały prawa i obowiązki rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, opiekunów prawnych odnośnie do ukierunkowania dziecka w korzystaniu z jego prawa w sposób zgodny z rozwijającymi się zdolnościami dziecka.
3. Swoboda wyrażania wyznawanej religii lub przekonań może podlegać tylko takim ograniczeniom, które są przewidziane prawem i są konieczne do ochrony bezpieczeństwa narodowego i porządku publicznego, zdrowia lub moralności społecznej bądź podstawowych praw i wolności innych osób (art. 14)².

¹ Tak na przykład Jan Paweł II mówiąc o prawach dziecka podkreśla, że: „w rodzinie, wspólnocie osób, szczególną troską winno być otoczone dziecko; należy rozwijać głęboki szacunek dla jego godności osobistej, oraz ze czcią i wielkodusznie służyć jego prawom. Odnosi się to do każdego dziecka, ale szczególnie ważne staje się wobec dziecka małego, wymagającego opieki całkowitej, wobec dziecka chorego, cierpiącego lub upośledzonego. (...) Żaden kraj na świecie, żaden system polityczny nie może myśleć o swej przyszłości inaczej, jak tylko poprzez wizję tych nowych pokoleń, które przejmą od swoich rodziców wielorakie dziedzictwo wartości, zadań i dążeń zarówno własnego narodu, jak też całej rodziny ludzkiej. Troska o dziecko, jeszcze przed jego narodzeniem, od pierwszej chwili poczęcia, a potem w latach dziecięcych i młodzieńczych, jest pierwszym i podstawowym sprawdzianem stosunku człowieka do człowieka” (Jan Paweł II, 1981, p. 26).

² W innym miejscu tego dokumentu zapisano iż: „nauka dziecka będzie ukierunkowana na:

- rozwijanie w jak najpełniejszym zakresie osobowości, talentów oraz zdolności umysłowych i fizycznych dziecka;

Historia Rodziny Salezjańskiej oraz niezwykle szybka jej ekspansja w różnych kontekstach kulturowych i religijnych wskazuje na to, że system prewencyjny księdza Bosko może stanowić platformę dialogu dla nowej kultury praw i solidarności. Wychowanie w tym kontekście stawia sobie za cel tworzenie kultury praw człowieka, zdolnej prowadzić dialog, przekonywać a w ostateczności nie dopuszczać do łamania tychże praw. Dzisiaj zatem odkrywamy na nowo oryginalne wartości tkwiące w systemie prewencyjnym w kontekście promowania praw człowieka a w szczególności praw dziecka. W swoim wielorakim działaniu prewencyjnym na rzecz młodzieży, ksiądz Bosko popierał formację ludzką, religijną, kulturalną i zawodową, otaczając opieką, asystując, promując nową jakość życia.

Prawa dziecka i system prewencyjny łączą niektóre podstawowe zasady. Zarówno w jednym, jak i w drugim przypadku chodzi o ten sam cel, którym jest integralny rozwój i pełny dobrobyt dzieci. Zakłada on integralną troskę o człowieka, formację osoby odpowiedzialnej, stworzenie zdrowego środowiska, dostarczenie odpowiednich wskazówek dotyczących pozytywnej karności i sformułowania rozporządzeń odnoszących się do ochrony dzieci (Arttime, 2020, s. 53).

W tej perspektywie, tworzenie kultury praw dziecka i wychowanie do praw dziecka, powinno być wielowymiarowe i integralne (całościowe). W obliczu zatem wielu problematycznych sytuacji, których doświadczają dzieci i młodzież można wskazać następujące działania³:

a) jako pedagodzy/wychowawcy mamy promować prawa dziecka – w tym kontekście ważna jest znajomość dokumentów i deklaracji, które dotyczą praw człowieka, a zwłaszcza praw dziecka. Niektóre z nich dotyczą poziomu eklezjalnego i globalnego, a inne regionalnego

¹ rozwijanie w dziecku szacunku dla praw człowieka i podstawowych swobód oraz dla zasad zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych;

² rozwijanie w dziecku szacunku dla jego rodziców, jego tożsamości kulturowej, języka i wartości, dla wartości narodowych kraju, w którym mieszka dziecko, kraju, z którego dziecko pochodzi, jak i dla innych kultur;

³ przygotowanie dziecka do odpowiedniego życia w wolnym społeczeństwie, w duchu zrozumienia, pokoju, tolerancji, równości płci oraz przyjaźni pomiędzy wszystkimi narodami, grupami etnicznymi, narodowymi i religijnymi oraz osobami rdzennego pochodzenia;

⁴ rozwijanie w dziecku poszanowania środowiska naturalnego (art. 29).

⁵ Problematyka praw człowieka w kontekście systemu prewencyjnego przedstawiona została między innymi w: *Atti del Congresso Internazionale: Sistema Preventivo e Diritti Umani*, Roma 2-6 gennaio 2009. Roma: VIS oraz J. Gocko, R. Sadowski (red.). (2008). *Wychowanie w służbie praw człowieka*. Warszawa: Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego.

czy jakiejs specyficznej kwestii. Potrzeba znajomości i dogłębnych studiów wiąże się z propagowaniem tychże praw w naszych środowiskach a tym samym bycia pierwszym w procesie przywracania dziecku prawa bycia dzieckiem oraz szerzenia kultury pokoju, która spowoduje, że prawa człowieka będą przestrzegane.

b) przyjąć i stosować zasadę integralnego rozwoju osoby ludzkiej, **podkreślać pierwszoplanowość dziecka jako podmiotu** aktywnego oraz zasadę zabezpieczenia interesów dziecka – w przekonaniu ks. Bosko każdy człowiek posiada dary, które należy odkryć, rozpoznać i dowartościować. Dzisiaj istnieje potrzeba antropologii integralnej, wolnej od ideologicznych redukcjonizmów. W praktyce edukacyjnej nie wystarcza znajomość teorii. Chodzi o to, aby odkryć i pomagać przeżywać w sposób świadomy powołanie człowieka, prawdę o człowieku. Ważne jest zatem wierzyć w moc wychowania, które wspiera wzrastanie młodego człowieka i dodaje mu odwagi w stawianiu się uczciwym obywatelem i dobrym chrześcijaninem;

c) **nawiązać współpracę z innymi instytucjami** rządowymi jak i pozarządowymi, które również podejmują działania w zakresie ochrony praw dziecka – możliwości dialogu i współpracy z innymi podmiotami ukazują nowe wyzwania i możliwości skutecznej odpowiedzi na „dramaty współczesnej ludzkości” w celu ustalenia i usunięcia przyczyn niesprawiedliwości, niegodziwości i przemocy. Konieczna jest zatem edukacja tych, którzy pełnią różne funkcje w instytucjach państwowych i społecznych, budowanie kultury solidarności i promocji osoby a także przekazywanie następnym pokoleniom tradycji służby człowiekowi.

d) **uwrażliwiać na zasadę niepodzielności i współzależności wszystkich praw człowieka:** obywatelskich, kulturalnych, religijnych, ekonomicznych, politycznych i społecznych. W tym kontekście można wskazać następujące kierunki działania: budzenie krytycznej czujności oraz troski o tożsamość kulturową; dokonywanie ponownej refleksji nad podstawowymi kategoriami dotyczącymi egzystencji osoby i społeczności (czas, historia, tożsamość społeczna, transcendencja, itp.); troszczenie się o ludzką jakość życia i osobową tożsamość; motywowanie i praktykowanie „złożonego obywatelstwa”, które łączy w sobie to, co lokalne, narodowe, międzynarodowe i światowe; wychowywanie do przewyżczenia fundamentalizmu religijnego; mądrego korzystania z nowych technologii informatycznych.

e) **przeciwdziałać dyskryminacji** – system prewencyjny oferuje prawom człowieka antropologię, która jest inspirowana przez duchowość ewangeliczną i podkreśla godność każdej osoby. W podejściu księdza Bosko jest zrozumienie wychowanka: „wystarczy mi, że jesteście młodzi”. We wszystkich szanował dobrą wolę, intelektualną uczciwość, nie dyskryminując nikogo pozwalał młodemu człowiekowi na wyrażanie siebie. Wychowanie prewencyjne zwraca uwagę na to, aby ujawniło się w osobie to, co najlepsze, rozpoczynając od tej sytuacji, w jakiej znajduje się osoba. Prewencja oznacza dzisiaj zatem pomoc w rozwoju ukrytych możliwości, aby spowodować ujawnienie cech, które wydają się być wymazane. Podstawowe prawa należą bowiem do każdej osoby i do wszystkich osób.

f) **promować doświadczenie wspólnoty i uczestnictwa** – wspólnotowy charakter salezjańskiego doświadczenia pedagogicznego wymaga zawsze pracy w grupie, jako wspólnota wychowawcza. We wspólnocie wychowawczej, powstałej w wyniku współpracy i współdziałania różnych osób, wielkie znaczenie ma klimat wzajemnych relacji i styl odnoszenia się do siebie. Nie chodzi więc tu tylko o nazwę – wspólnota wychowawcza, wspólnota szkoły, wychowanie chrześcijańskie – lecz o rzeczywisty proces wychowawczy, który odbywa się we współpracy wszystkich uczestników tej wspólnoty. Jest to wspólnota nie tylko dla młodzieży, ale z młodzieżą. W takiej relacji i w takim środowisku dojrzewa tożsamość wspólnoty i jej poszczególnych członków. Wspólnota wychowująca jako całość jest więc powołana do takich działań, aby stała się miejscem integralnej formacji.

g) **dowartościować inspirację chrześcijańską** (ewangelizować wychowując) w procesie wychowawczym: ksiądz Bosko proponuje, by słowo Ewangelii było przekazywane w codziennej rzeczywistości i stawało się wewnętrznym bodźcem rozwoju młodego człowieka, jak również odpowiedzią na jego pytania i potrzeby. Ewangelia nie była dla niego zbiorem rytualnych czynności czy tylko wezwaniem do przestrzegania przykazań, ale żywą prawdą mobilizującą do tego, aby orędzie zbawcze stało się podstawą wychowania, bodźcem pobudzającym rozwój, punktem odniesienia w rozwiązywaniu różnorodnych kryzysów, przenikało wszystkie dziedziny życia. W takim klimacie otwartości na inspirację chrześcijańską wychowanek może wybierać ideały i cele codziennego życia, a religijne wartości mogą stanowić dla wartości życia codziennego dalsze pogłębienie i ubogacenie. Formacja religijna, jaką proponuje ksiądz Bosko prowadzi do

pełni rozwoju osobowego człowieka. Dokonuje się w łączności z całą historią i kulturą. W ten sposób wychowanie staje się równocześnie i ludzkie i chrześcijańskie, co można nazwać programem wychowawczym o charakterze kulturowym, który jednocześnie posiada zorientowanie chrześcijańskie.

W świetle powyższej perspektywy, wskazane jest mądre przyjrzenie się wyzwaniom wynikającym z obecnej sytuacji dzieci i młodzieży. Jesteśmy świadkami stylów życia charakteryzujących się bardziej wykluczeniem niż włączeniem, bardziej brakiem poczucia bezpieczeństwa niż harmonijną współpracą i współuczestnictwem. Chodzi więc o tworzenie kultury skierowanej na drugiego człowieka.

System prewencyjny i prawa człowieka wzajemnie oddziałują na siebie, ubogacając jedno drugie. (...) W nowym kontekście globalizacji prawa człowieka stają się narzędziem będącym w stanie wyjść poza wąskie granice narodowe, aby ustalić wspólne obszary i cele, utworzyć koalicje i strategie oraz zmobilizować zasoby ludzkie i gospodarcze (Chávez Villanueva, 2013, s. 21-22).

We współczesnym społeczeństwie globalnym istnieje zgodność, że prawa człowieka i ich zagwarantowanie jest nieodzowne dla rozwoju osoby ludzkiej. Problem polega jednak na tym, że istnieje dziś spór o samą koncepcję tych praw. Godność człowieka jako osoby, domaga się przynależności osobie wszystkich praw, a tym samym ich jedności, niepodzielności i integralności. „Ci, którzy przygotowują osobowość młodego człowieka i wyposażają go na całe życie ideami, zasadami, przyzwyczajeniami, postawami, wizją rzeczywistości, nie tylko, że nie są ludźmi ulotnymi, ale kładą podstawy, ziarna i korzenie, które nie przemijają: na nich zbudowana zostanie przyszłość ludzkości” (Vecchi, 2001, s. 189).

Zakończenie

Tworzenie kultury praw dziecka i wychowanie do praw dziecka, zgodnie z założeniami systemu prewencyjnego księdza Bosko, jest wychowaniem do działania, przyjęcia postawy zobowiązania, do analizy krytycznej, do myślenia, zdobywania informacji i umiejętności korzystania z mediów. Jest to wychowanie, które powinno stać się ciągłym i codziennym. W tym też kontekście

wychowanie do praw człowieka, albo bardziej do tworzenia «prewencyjnej kultury praw człowieka», zdolnej uprzedzić ich łamanie,

musi wyjść z wąskiego zakresu kompetencji prawników i adwokatów, aby stać się dziedzictwem wszystkich, ktokolwiek czuje się gotowy otworzyć i podtrzymywać międzykulturowy dialog, który z praw człowieka tworzy swój fundament. (...) Nie stanowią one osobnej materii, lecz przekrojowy temat. Prawa człowieka powinny być integralną częścią formacji i doskonalenia wychowawców formalnych i nieformalnych, aby oni sami mogli przetworzyć je i przekazać jako *leit-motiv* i przekrojowe podejście w obrębie różnych przedmiotów (Chàvez Villanueva, 2008, s. 41-42)⁴.

Ostatecznie system prewencyjny księdza Bosko przemienia zarówno wychowawcę jak i wychowanka w świadomego orędownika, odpowiedzialnego za zadanie obrony i promocji praw dziecka. Otwiera to drogę do pełnego uczestnictwa w tworzeniu kultury praw dziecka i promuje prawa dziecka poprzez kreatywne zastosowanie systemu prewencyjnego. Uczestnictwo to przyczynia się tym samym do rozwoju osobistego, prowadzi do najlepszych decyzji i rezultatów, służy ochronie nieletnich, przygotowuje i przyczynia się do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, tolerancji i poszanowania drugich oraz wzmacnia poczucie odpowiedzialności.

⁴ „Współczesną pokusą jawi się mocne podkreślanie terminu «prawa», a zapomina się o tym ważniejszym słowie: «człowieka». Jeśli prawa tracą swój związek z człowieczeństwem, stają się tylko zwrotami związanymi z grupami interesu” (Artime, 2020, s. 53).

Bibliografia:

- Artime, A. F. (2017). *Jesteśmy Rodziną. Każdy dom szkołą życia i miłości. Komentarz do Wiązanki 2017*. Kraków: Poligrafia Salezjańska.
- Artime, A. F. (2020). *Dobrzy chrześcijanie i uczciwi obywatele. Komentarz do Wiązanki 2020*. Kraków: Poligrafia Salezjańska.
- Atti del Congresso Internazionale: Sistema Preventivo e Diritti Umani, Roma 2-6 gennaio 2009*. Roma: VIS.
- Bissoli, C. (2001). *Jan Paweł II o systemie wychowawczym księdza Bosko*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie.
- Bosko, J. (1998). System prewencyjny w wychowaniu młodzieży. W: J. Wilk (red.), *Współczesny wychowawca w stylu księdza Bosko* (s. 213-219). Lublin: Poligrafia Inspektoratu Towarzystwa Salezjańskiego.
- Bosko, J. (2010). *Wspomnienia oratorium*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie.
- Chávez Villanueva, P. (2008). *Wychowujemy z sercem księdza Bosko. Komentarz do wiązanki 2008*. Kraków: Poligrafia Salezjańska.
- Chávez Villanueva, P. (2013). *Wzorem księdza Bosko – wychowawcy ofiarujemy młodzieży Ewangelię radości stosując pedagogię dobroci. Komentarz do wiązanki 2013*. Kraków: Poligrafia Salezjańska.
- Cian, L. (1990). *Wychowanie w duchu Księdza Bosko*. Tłum. I. Gutewicz. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie.
- Franciszek. (2019). *Kapłani powinni być radośni jak św. Jan Bosko!*. Pobrano z: <https://opoka.org.pl/News/Kosciol/2019/papiez-franciszek-kaplani-powinni-byc-radosni-jak-sw-jan-bosko> (dostęp: 17.04.2024).
- Franciszek. (2022). *Spoglądając na Księdza Bosko: pozdrowienia papieża Franciszka i homilia Przełożonego Generalnego*. Pobrano z: <https://www.zyciezakonne.pl/wiadomosci/swiat/spogladajac-na-ksiedza-bosko-pozdrowienia-papieza-franciszka-i-homilia-przelozonego-generalnego-117855/> (dostęp: 17.04.2024).
- Gocko, J., Sadowski, R. (red.). (2008). *Wychowanie w służbie praw człowieka*. Warszawa: Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego.
- Guz, T. (2012). Prawa człowieka. W: E. Gigilewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 16 (s. 274-275). Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.
- Jan Paweł II. (1981). *Adhortacja apostolska Familiaris consortio*. Pobrano z: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/adhortacje/familiaris (dostęp: 24.04.2024).

- Jan Paweł II. (1988). *Iuvenum patris. List Ojca Świętego Jana Pawła II do księdza Egidio Vigano Przełożonego Generalnego Towarzystwa św. Franciszka Salezego w setną rocznicę śmierci św. Jana Bosko*. Rzym.
- Konwencja o prawach dziecka. Pobrano z: <https://brpd.gov.pl/konwencja-o-prawach-dziecka/> (dostęp: 21.04.2024).
- Misiaszek, K. (2012). Pedagogia salezjanów [Towarzystwa św. Franciszka Salezego]. W: J. Kostkiewicz (red.), *Pedagogie katolickich zgromadzeń zakonnych. Historia i współczesność*, t. 1 (s. 229-269). Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Skorowski, Henryk. (2004). Prawa człowieka. W: B. Szlachta (red.), *Słownik społeczny* (s. 960-970). Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Vecchi, J. (2001). *Strażnicy marzeń z palcem na myszce. Wychowawcy w dobie informatyki*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie.
- Vojtáš, M. (2022). *Salesian pedagogy after Don Bosco: From the first generation up to the Synod on Young People (1888–2018)*. Roma: LAS.
- Weinschenk, R. (1996). *Podstawy pedagogiki Księdza Bosko*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie.